Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (първи състав)

29 октомври 2015 година *

„Преюдициално запитване — Директива 93/13/ЕИО — Договор за ипотечен кредит — Неравноправни клаузи — Производство за принудително изпълнение — Насрещно възражение — Преклузивни срокове“

По дело C-8/14

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от Juzgado de Primera Instancia № 4 de Martorell (Испания) с акт от 28 октомври 2013 г., постъпил в Съда на 10 януари 2014 г., в рамките на производство по дело

BBVA SA, по-рано Unnim Banc SA,

срещу

Pedro Peñalva López,

Clara López Durán,

Diego Fernández Gabarro,

СЪДЪТ (първи състав),

състоящ се от: A. Tizzano, заместник-председател на Съда, изпълняващ функцията на председател на първи състав, F. Biltgen, A. Borg Barthet, E. Levits (докладчик) и S. Rodin, съдии,

генерален адвокат: M. Szpunar,

секретар: M. Ferreira,

предвид изложеното в писмената фаза на производството и в съдебното заседание от 11 февруари 2015 г.,

като има предвид становищата, представени:

— за BBVA SA, по-рано Unnim Banc SA, от J. Rodríguez Cárcamo и B. García Gómez, abogados,

— за Peñalva López и López Durán, както и за Fernández Gabarro, от M. Alemany Canals, A. Martínez Hiruela, T. Moreno и A. Davalos, abogados,

— за испанското правителство, от M. J. García-Valdecasas Dorrego, в качеството на представител,

* Език на производството: испански.

— за Европейската комисия, от J. Baquero Cruz и M. van Beek, в качеството на представители,

след като изслуша заключението на генералния адвокат, представено в съдебното заседание от 13 май 2015 г.

постанови настоящото

Решение

1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на членове 6 и 7 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори (ОВ L 95, стр. 29; Специално издание на български език, 2007 г., глава 15, том 2, стр. 273).

2 Запитването е отправено в рамките на спор между BBVA SA, по-рано Unnim Banc SA (наричано по-нататък „BBVA“), от една страна, и г-н Fernández Gabarro и г-н Peñalva López, както и г-жа López Durán, от друга страна, по повод на тяхното възражение срещу принудително изпълнение върху недвижим имот, а именно място за паркиране и навес.

Правна уредба

Правото на Съюза

3 Член 6, параграф 1 от Директива 93/13 гласи:

„Държавите членки определят изискването, включените неравноправни клаузи в договори между потребители и продавачи или доставчици да не са обвързващи за потребителя, при условията на тяхното национално право, и че договорът продължава да действа за страните по останалите условия, когато може да се изпълнява и без неравноправните клаузи“.

4 Член 7, параграф 1 от посочената директива има следния текст:

„Държавите членки осигуряват, че в интерес на потребителите и конкурентите, също[с]твуват подходящи и ефективни мерки за предотвратяване на употребата на неравноправни клаузи в договори, сключени между потребители и продавачи или доставчици“.

Испанското право

5 Със Закон 1/2013 за приемане на мерки за засилване на защитата на длъжниците по ипотечни кредити, преструктуриране на задълженията и социални наеми (Ley 1/2013, de medidas para reforzar la protección a los deudores hipotecarios, reestructuración de deuda y alquiler social) от 14 май 2013 г. (BOE № 116 от 15 май 2013 г., стр. 36373) е изменен Гражданският процесуален кодекс (Ley de enjuiciamiento civil) от 7 януари 2000 г. (BOE № 7 от 8 януари 2000 г., стр. 575), който на свой ред е изменен с Декрет-закон 7/2013 относно спешните данъчни и бюджетни мерки и за насърчаване на научните изследвания, развитието и иновациите (decreto-ley 7/2013, de medidas urgentes de naturaleza tributaria, presupuestarias y de fomento de la investigación, el desarrollo y la innovación) от 28 юни 2013 г. (BOE № 155 от 29 юни 2013 г., стр. 48767, наричан по-нататък „LEC“).

6 Четвъртата преходна разпоредба на Закон 1/2013 (наричана по-нататък „спорната преходна разпоредба“) се отнася до образуваните преди влизането в сила на Закон 1/2013, но все още неприключили изпълнителни производства. Тази разпоредба гласи:

„1. Измененията на LEC, въведени с настоящия закон, се прилагат по отношение на откритите към датата на влизането му в сила производства за принудително изпълнение само по отношение на оставащите изпълнителни действия.

2. Във всички случаи по изпълнителните производства, висящи към момента на влизане в сила на този закон, в които е изтекъл десетдневният срок за възражение, предвиден в член 556, алинея 1 от LEC, длъжниците по изпълнението разполагат с едномесечен преклузивен срок за предявяване на извънредно възражение за оспорване, въз основа на новите основания за оспорване, предвидени в член 557, алинея 1, точка 7 и член 695 алинея 1, точка 4 от LEC.

Съобразно предвиденото в член 558 и сл. и член 695 от LEC едномесечният преклузивен срок се брои от деня, следващ деня на влизането в сила на този закон, и предявяването от страните на възражение за оспорване има за последица спирането на производството до произнасянето по възражението.

Тази преходна разпоредба се прилага за всички изпълнителни производства, които не са приключили с въвод на купувача във владение на недвижимия имот съобразно предвиденото в член 675 от LEC.

3. Също така по висящите изпълнителни производства, по които при влизането в сила на този закон вече е започнал да тече десетдневният срок, предвиден в член 556, алинея 1 от LEC, длъжниците по изпълнението разполагат със същия едномесечен преклузивен срок, предвиден в предходната алинея, за предявяване на възражение на някое от основанията за оспорване, предвидени в членове 557 и 695 от LEC.

4. Публикуването на настоящата разпоредба има характер на пълно и валидно съобщаване за целите на уведомлението и изчисляването на сроковете, предвидени в алинеи 2 и 3 на този член, като в никакъв случай не е необходимо да се постановява изрично решение за тази цел“.

7 Член 556, алинея 1 от LEC има следния текст:

„1. Ако изпълнителното основание е съдебно или арбитражно осъдително решение или споразумение за медиация, в срок от десет дни, считано от датата на съобщението за определението за откриване на производството за принудително изпълнение, длъжникът по изпълнението може да подаде писмено възражение, в което да посочи, че е платил или изпълнил това, за което е осъден със съдебното решение, решението на арбитражния съд или споразумението, като представи съответните доказателства.

Длъжникът може също да направи възражение за изтекла погасителна давност по отношение на действията по принудително изпълнение или да противопостави сключени споразумения или спогодби за избягване на принудителното изпълнение, стига тези споразумения или спогодби да са обективирани в официален документ“.

8 Съгласно член 557 от LEC, който се отнася до производството по възражение на изпълнението, основано на извънсъдебен изпълнителен титул:

„1. Когато принудителното изпълнение е разпоредено за изпълнителните титули, посочени в член 517, алинея 2, точки 4, 5, 6 и 7, както и за други документи с изпълнителна сила, посочени в член 517, алинея 2, точка 9, длъжникът по изпълнението може да възрази срещу него, в сроковете и във формата, посочени в предходния член, само на следните основания:

[…]

7.° Наличие на неравноправни клаузи в изпълнителния титул.

2. При направено възражение по предходната алинея секретариатът на съда извършва процесуално-организационно действие за спиране на принудителното изпълнение“.

9 Член 695, алинея 1, точка 4 и алинея 2 от LEC има следната редакция:

„1. В производствата по настоящата глава възражението на длъжника срещу изпълнението се уважава само на следните основания:

[…]

(4) неравноправност на договорна клауза, която съставлява основанието за принудителното изпълнение или позволява да се определи размерът на изискуемото вземане.

2. В случай на подаване на възражение по предходната алинея секретариатът на съда спира изпълнението и призовава страните да се явят пред съда, издал разпореждането за изпълнение. Страните се призовават най-малко петнадесет дни преди съдебното заседание. В хода на това заседание съдът изслушва страните, разглежда представените документи и в срок от два дни се произнася с определение“.

Спорът по главното производство и преюдициалният въпрос

10 Преди влизането в сила на Закон 1/2013, на 15 май 2013 г., по искане на BBVA започва производство за принудително изпълнение върху ипотекиран имот срещу г-н Fernández Gabarro и г-н Peñalva López, както и срещу г-жа López Durán. Към тази дата производството все още не е приключило. От предадената на Съда преписка е видно, че това производство е относно място за паркиране и навес.

11 На 17 юни 2013 г., след изтичането на едномесечния срок за подаване на извънредно възражение срещу това принудително изпълнение, предвиден в спорната преходна разпоредба, длъжниците в главното производство изтъкват пред националната юрисдикция, че преклузивният срок, определен в тази разпоредба, противоречи на Директива 93/13.

12 Всъщност, от една страна, едномесечният преклузивен срок за възражение срещу неравноправния характер на клаузите в изпълнителния титул бил недостатъчен за съдилищата, които трябва да проверяват служебно съдържанието на договорите за заем или за кредит, обезпечени с ипотека в хода на принудително изпълнение, и на още по-силно основание — за потребителите, които искат да се позоват на евентуално неравноправния характер на клаузите в тези договори.

13 От друга страна, длъжниците в главното производство твърдят, че доколкото според алинея 4 от спорната преходна разпоредба едномесечният преклузивен срок започва да тече от публикуването на закона в официален вестник, а не от личното уведомяване, достъпът на потребителите до правосъдие е много затруднен, макар и да разполагат с правна помощ.

14 Запитващата юрисдикция намира, че за да реши висящото пред нея дело, ѝ е необходимо Съдът да се произнесе по въпроса да се съвместят принципът на погасяване на процесуалните срокове, тясно свързан с принципа на правна сигурност, и служебната защита на потребителя, която е непогасяема, посредством обявяването на пълната нищожност на неравноправната клауза и нейното невключване в договора, както предвижда Директива 93/13 съгласно тълкуването, дадено ѝ от Съда в неотдавнашната му практика.

15 При тези условия Juzgado de Primera Instancia № 4 de Martorell решава да спре производството и да постави на Съда следния преюдициален въпрос:

„Трябва ли едномесечният срок, предвиден в четвъртата преходна разпоредба на Закон 1/2013, да се тълкува в смисъл, че противоречи на членове 6 и 7 от Директива 93/13?“.

По преюдициалния въпрос

16 С въпроса си запитващата юрисдикция иска по същество да се установи дали членове 6 и 7 от Директива 93/13 трябва да се тълкуват в смисъл, че не допускат национална преходна разпоредба като спорната преходна разпоредба, която определя на потребителите, спрямо които е образувано принудително изпълнение върху ипотекиран имот преди влизането в сила на закона, част от който е тази разпоредба, и то не е приключило към тази дата, едномесечен преклузивен срок, изчисляван от деня, следващ този на публикуването на този закон, за да направят възражение срещу принудителното изпълнение, основаващо се в частност на твърдения неравноправен характер на договорните клаузи.

17 За да се даде отговор на този въпрос, следва да се напомни в самото начало, че според постоянната съдебна практика въведената с Директива 93/13 система на защита се основава на идеята, че потребителят е в положение на по-слаба страна спрямо продавача или доставчика от гледна точка както на преговорните си възможности, така и на степента си на информираност (решения Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, т. 44, както и Sánchez Morcillo и Abril García, C-169/14, EU:C:2014:2099, т. 22).

18 С оглед на това положение на по-слаба страна член 6, параграф 1 от Директива 93/13 предвижда, че неравноправните клаузи не са обвързващи за потребителя. Става въпрос за императивна разпоредба, с която се цели замяната на формалното равновесие, което договорът установява между правата и задълженията на съдоговорителите, с действително равновесие, което може да възстанови равенството между тях (решение Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, т. 40 и цитираната съдебна практика).

19 Освен това, като се имат предвид естеството и значимостта на обществения интерес, какъвто е защитата на потребителите, намиращи се в такова положение на по-слаба страна, член 7, параграф 1 от посочената директива налага на държавите членки да предвидят подходящи и ефективни мерки за предотвратяване на употребата на неравноправни клаузи в договори, сключени между потребители и продавачи или доставчици (решения Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, т. 68, Kásler и Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, т. 78, както и Unicaja Banco и Caixabank, C-482/13, C-484/13, C-485/13 и C-487/13, EU:C:2015:21, т. 30).

20 Съдът подчертава също така, че националните изпълнителни производства, като производствата по принудително изпълнение върху ипотекиран имот, трябва да спазват изискванията, изведени от неговата постоянна практика, целяща ефективната защита на потребителите (решение Sánchez Morcillo и Abril García, C-169/14, EU:C:2014:2099, т. 25).

21 За да се вземе предвид тази съдебна практика, и особено след постановяването на решение Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164), Закон 1/2013 изменя по-конкретно разпоредбите на LEC относно производствата по принудително изпълнение върху ипотекирани имоти. Така за производствата, образувани след влизането в сила на Закон 1/2013, възражението на длъжника срещу изпълнението, основаващо се на неравноправност на договорна клауза и направено в общ десетдневен срок, считано от датата на уведомлението за акта, с който се разпорежда принудителното изпълнение, позволява занапред спиране на производството по принудително изпълнение върху ипотекиран имот до произнасянето по извънредното възражение.

22 В рамките на тази законодателна реформа спорната преходна разпоредба цели да се вземат предвид висящите към датата на влизането в сила на Закон 1/2013 изпълнителни производства, в които десетдневният срок за възражение вече е започнал да тече или е изтекъл. Както отбелязва генералният адвокат в точка 34 от заключението си, независимо от факта, че решенията на Съда имат действие ex tunc и следователно от момента на влизане в сила на тълкуваната разпоредба, испанският законодател е счел за необходимо да въведе механизъм на преходен срок, за да имат възможност и потребителите, срещу които има неприключило изпълнително производство, да подадат на процесуално ниво, в срок, който да се определи от испанския законодател, извънредно възражение за оспорване, като се основат по-конкретно на наличието на неравноправни клаузи.

23 Следва да се прецени дали и съответно до каква степен Директива 93/13, съгласно тълкуването, дадено ѝ в практиката на Съда, развита в частност след неговото решение Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164), допуска механизма на преходен срок, възприет от испанския законодател и въведен в Закон 1/2013.

24 В това отношение следва да се отбележи, че несъмнено, при липсата на хармонизация на националните механизми за принудително изпълнение правилата за определяне на срока за възражение в рамките на производство по принудително изпълнение върху ипотекиран имот се уреждат във вътрешното право на държавите членки въз основа на принципа на процесуалната им автономия. Същевременно Съдът подчертава, че тези правила трябва да отговарят на двойното условие да не са по-неблагоприятни от правилата, които уреждат подобни вътрешни положения (принцип на еквивалентност), и да не правят практически невъзможно или прекомерно трудно упражняването на правата, предоставени на потребителите от правото на Съюза (принцип на ефективност) (решения Aziz, EU:C:2013:164, т. 50 и Barclays Bank, C-280/13, EU:C:2014:279, т. 37).

25 Що се отнася, от една страна, до принципа на еквивалентност, следва да се отбележи, че Съдът не разполага с данни, които да пораждат съмнения в съобразността на спорната преходна разпоредба с този принцип.

26 От друга страна, във връзка с прилагането на принципа на ефективност Съдът вече е приел, че всеки случай, в който се поставя въпросът дали национална процесуална разпоредба прави невъзможно или прекомерно трудно прилагането на правото на Съюза, трябва да се анализира, като се държи сметка за мястото на тази разпоредба в цялото производство, за неговото развитие и за неговите особености пред различните национални инстанции. От тази гледна точка следва да се вземат под внимание принципите, които стоят в основата на националната съдебна система, като гарантирането на правото на защита, принципа на правна сигурност и ефективното развитие на производството (решение Sánchez Morcillo и Abril García, C-169/14, EU:C:2014:2099, т. 34 и цитираната съдебна практика).

27 Тези аспекти, разгледани в горепосочената съдебна практика, трябва да се отчетат при анализа на особеностите на срока, разглеждан по главното производство. Както отбелязва генералният адвокат в точка 45 от заключението си, този анализ трябва да обхване два съществени елемента, а именно продължителността на определения от законодателя преклузивен срок и начина, възприет за определянето на началния момент на посочения срок.

28 Що се отнася, първо, до продължителността на срока, е важно да се отбележи, че според постоянната съдебна практика определянето на разумни преклузивни срокове за обжалване в интерес на правната сигурност е съвместимо с правото на Съюза. В действителност такива срокове не могат да направят практически невъзможно или прекомерно трудно упражняването на правата, предоставени от правовия ред на Съюза (решение Asturcom Telecomunicaciones, C-40/08, EU:C:2009:615, т. 41 и цитираната съдебна практика).

29 Съдът е констатирал също, че предвиденият срок трябва да е на практика достатъчен, за да могат заинтересованите лица да подготвят и упражнят правото на ефективна защита пред съд (вж. в този смисъл решение Samba Diouf, C-69/10, EU:C:2011:524, т. 66).

30 В конкретния случай трябва да се констатира, че едномесечният срок е установен като извънреден с преходна разпоредба, целяща да осигури на потребителите, срещу които има изпълнително производство, в хода на което общият десетдневен срок вече е започнал да тече или е изтекъл, възможността да се позоват, в рамките на същото производство, на ново основание за оспорване, което не е било предвидено в момента на започване на разглежданото съдопроизводствено действие.

31 Поради това трябва да се приеме, че предвид мястото на спорната преходна разпоредба в цялостното производство за принудително изпълнение върху ипотекиран имот, едномесечен преклузивен срок за подаване на извънредно възражение за оспорване по принцип не изглежда недостатъчен на практика, за да се подготви и упражни правото на ефективна защита пред съд, и следователно се явява разумен и пропорционален с оглед на правата и интересите, които зависят от него.

32 От това следва, че не би могло да се приеме, че спорната преходна разпоредба, с оглед на продължителността на срока за оспорване, предоставен на потребителя в рамките на производство за принудително изпълнение върху ипотекиран имот, неприключило към датата на влизане в сила на Закон 1/2013, накърнява принципа на ефективност.

33 Що се отнася, на второ място, до анализа на втория съществен елемент на особеностите на срока, разглеждан по главното производство, отнасящ се до начина, избран от законодателя за определяне на началния момент на посочения срок, се налагат следните съображения.

34 Най-напред, не се оспорва, че Закон 1/2013, част от който е спорната преходна разпоредба, установява обща законодателна рамка. Този закон е влязъл в сила в деня на публикуването му в Boletín Oficial del Estado.

35 Тъй като Закон 1/2013 има за предмет да засили защитата на гражданите в редица положения, свързани с ипотечните кредити, той включва изрично тази на потребителите, които към датата на влизане в сила на този закон се намират в положение да се защитават в рамките на неприключило производство по принудително изпълнение относно техен имот.

36 Тези потребители обаче към момента на образуване на насоченото срещу тях изпълнително производство са били информирани с индивидуално уведомление, което им е било изпратено лично, за правото им да оспорят принудителното изпълнение в десетдневен срок, считано от това уведомление.

37 Същевременно уведомлението, предхождащо влизането в сила на Закон 1/2013, не е съдържало информация за правото на посочените потребители да подадат възражение срещу принудителното изпълнение, като се позоват на неравноправния характер на договорна клауза, която съставлява основанието за изпълнителния титул, тъй като тази възможност е въведена в член 557, алинея 1, точка 7 от LEC едва със Закон 1/2013.

38 При тези условия, и по-конкретно с оглед на принципите на правото на защита, на правна сигурност и на защита на оправданите правни очаквания, потребителите не са могли разумно да очакват, че ще се ползват от нова възможност да направят извънредно възражение, поради това че не са уведомени за това по същия процесуален ред като този, по който са получили първоначалната информация.

39 Следователно трябва да се отбележи, че спорната преходна разпоредба в частта ѝ, в която предвижда, че преклузивният срок започва да тече в конкретния случай, без съответните потребители да бъдат лично уведомени за възможността да се позоват на ново основание за оспорване в рамките на изпълнително производство, вече образувано преди влизането в сила на посочения закон, не е от естество да гарантира пълното възползване от посочения срок и вследствие на това — ефективното упражняване на новото право, признато с разглежданото законодателно изменение.

40 Действително, предвид развитието, особеността и сложността на производството, както и на приложимото законодателство, има немалък риск посоченият срок да изтече, без съответните потребители да могат да упражнят ефективно и полезно правата си по съдебен ред, по-конкретно поради факта че не знаят правата си или не осъзнават реално точния обем на тези права (вж. в този смисъл решение Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, т. 58 и цитираната съдебна практика).

41 При това положение трябва да се направи изводът, че спорната преходна разпоредба нарушава принципа на ефективност.

42 В светлината на всички тези съображения на поставения въпрос следва да се отговори, че членове 6 и 7 от Директива 93/13 трябва да се тълкуват в смисъл, че не допускат национална преходна разпоредба като разглежданата по главното производство, която определя на потребителите, спрямо които е образувано принудително изпълнение върху ипотекиран имот преди датата на влизането в сила на закона, част от който е тази разпоредба, и то не е приключило към тази дата, едномесечен преклузивен срок, изчисляван от деня, следващ този на публикуването на този закон, за да направят възражение срещу принудителното изпълнение, основаващо се на твърдения неравноправен характер на договорни клаузи.

По съдебните разноски

43 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (първи състав) реши:

Членове 6 и 7 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори трябва да се тълкуват в смисъл, че не допускат национална преходна разпоредба като разглежданата по главното производство, която определя на потребителите, спрямо които е образувано принудително

изпълнение върху ипотекиран имот преди датата на влизането в сила на закона, част от който е тази разпоредба, и то не е приключило към тази дата, едномесечен преклузивен срок, изчисляван от деня, следващ този на публикуването на този закон, за да направят възражение срещу принудителното изпълнение, основаващо се на твърдения неравноправен характер на договорни клаузи.

Подписи